

HENRYK BATOWSKI
(1907–1999)

Profesor Henryk Adam Batowski urodził się 12 maja 1907 roku we Lwowie. Był synem znanego malarza batalisty Stanisława Kaczora Batowskiego i Marii Bierkowskiej. Mając kilkanaście lat, jako ochotnik brał udział w wojnie 1920 roku w walkach z kawalerią Siemiona Budionnego w obronie Lwowa, w sztabie Ochotniczego Pułku Artylerii Polowej nr 205, za co dostał Krzyż „Obróńca Ojczyzny 1919–1921” przyznany w 1991 roku. Już w czasie wojny otrzymał od dowódcy pułku płk. A. Lewickiego Odznakę Pamiątkową 205. Pułku Artylerii nr 454 dla artylerzysty Henryka Batowskiego. Bardzo wcześnie, już jako uczeń Gimnazjum im. Stefana Batorego, wszedł w kontakty z badaczami problematyki słowiańskiej. Następnie na Uniwersytecie Jana Kazimierza na Wydziale Humanistycznym ukończył studia z zakresu orientalistyki, filologii słowiańskiej i historii, rozwijając swoje zainteresowania narodami słowiańskimi (początkowo głównie bohemistykę), m.in. dzięki współpracy z tak wybitnymi badaczami jak kierownik Katedry Sławistyki prof. Tadeusz Lehr-Spławiński. Zaowocowało to udziałem w pracach stowarzyszeń poświęcających się sprawom tego regionu, gdzie promował postawy słowianofilskie i pansławistyczne oraz rozwijał swe imponujące kompetencje językowe. Po latach władał wszystkimi językami słowiańskimi, poza białoruskim, i najważniejszymi zachodnimi. Studia kontynuował w Pradze w latach 1927–1929, będąc równocześnie korespondentem lwowskiego „Słowa Polskiego”. Potem odbył studia w Paryżu. W dniu 27 czerwca 1929 roku uzyskał na UJK na Wydziale Humanistycznym doktorat na podstawie pracy przygotowanej pod opieką prof. Tadeusza Lehra-Spławińskiego (*Czeski materiał językowy w Kronice XII-wiecznego pisarza i kanonika praskiego Kosmy*). Wszedł w liczne kontakty ze sławistami, m.in. dzięki udziałowi w I Międzynarodowym Kongresie Sławistów. Przez lata był związany z tymi kongresami aż do 1998 roku, gdy dla XII Kongresu w Krakowie, już schorowany, skierował do Kongresu wspomnienie o I Kongresie. W latach 1930–1935 był korespondentem „Słowa Polskiego”, a potem „Kurierza Warszawskiego” na Bałkanach. Zyskał wielką znajomość regionu, co potwierdzają liczne artykuły publicystyczne i naukowe w: „Sprawach Obcych”, „Przeglądzie Współczesnym”, „Polityce Narodów”, „Bellonie”. Wiele tekstów opublikował w krajach, w których przebywał (najwięcej na temat Czechosłowacji, Jugosławii, Bułgarii, ale także m.in. o Łużyczanach), znał osobistości z tego regionu, w tym króla Jugosławii Aleksandra I (audiencja z lutego 1934 r.). W coraz większym stopniu podejmował badania historyczne, głównie z najnowszej historii, współpracując m.in. z prof. Franciszkiem Bujakiem w ramach prac nad *Słownikiem starożytności słowiańskich* (był sekretarzem). Był historykiem, filologiem, szczególnie sławistą, co potwierdzone zostało olbrzymią liczbą publikacji. Swoje kwalifikacje filologiczne potwierdził tym, że przez lata prowadził lektory z wielu języków słowiańskich na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Podjął na tej uczelni działania na rzecz utworzenia cyklu wykładów bałkanistycznych, m.in. na Wydziale Prawa. Temu wydziałowi zaproponował uzupełnienie studium dyplomatycznego wykładem „Zagadnienia bałkańskie”. Ideę tworzenia studium

bałkańskiego (m.in. w formie Instytutu Południowo-Wschodniego) promował w skali krajowej. Jego olbrzymi dorobek obejmował całość spraw bałkańskich i słowiańskich. Batowski publikował w wielu czasopismach, np. w oficjalnym piśmie MSZ „Sprawy Obce”, a potem w „Polityce Narodów” czy – głównie – w „Ruchu Słowiańskim”, oraz – z różnym natężeniem – w takich gazetach, jak „Słowo Polskie”, „Ilustrowany Kurjer Codzienny”, „Kurier Warszawski”, „Dziennik Poznański”, „Gazeta Lwowska”. Współdziałał również na rzecz wspomnianych idei z towarzystwami polsko-czechosłowackimi i polsko-jugosłowiańskimi oraz innymi zajmującymi się regionem. W 1935 roku podjął stałą współpracę z redakcją *Encyklopedii nauk politycznych*. Opublikował tam kilkadziesiąt haseł o sprawach Europy Środkowej i Południowej, nawet więcej niż w „Polityce Narodów”. Dzięki temu w znacznym stopniu budował swoje kompetencje jako politologa. Wiele tekstów z tego czasu wywołało znaczne zainteresowanie, jak zamieszczony w „Sprawach Obcych” w 1931 roku artykuł *Unia czesko-słowacka*. Miał wyraziste poglądy, sympatie i antypatie. W Polsce sympatyzował z ruchem endeckim. Na arenie międzynarodowej cenił wybitne postaci Czechosłowacji, w tym Edwarda Beneša, ale także Milana Hodżę. Doceniał także wartość Małej Ententy. Dostrzegając wzrastającą aktywność Niemców i Włochów, obawiał się „paktu czterech”. Niepokój budziła u niego działalność prohitlerowskich ugrupowań Żelaznej Gwardii w Rumunii, wskazywał na wzrost aspiracji Turcji. Zainteresowanie tematyką słowiańską zaczęło u niego ustępować na początku lat trzydziestych na rzecz tematyki bałkańskiej, co wyrażało się podejmowaniem kwestii ruchu bałkańskiego. Nie było to dziwne dla ucznia prof. Tadeusza Lehra-Spławińskiego, choć jego mentor z rezerwą odnosił się do zbliżania się Batowskiego do kręgów rządowych na początku lat trzydziestych.

W 1936 roku przeniósł się do Krakowa, nie widząc możliwości spełnienia swoich akademickich aspiracji we Lwowie. Zresztą w Krakowie przebywał już jego promotor Lehr-Spławiński, dzięki czemu mógł liczyć na uzyskanie habilitacji, co dla badacza o interdyscyplinarnym dorobku nie było łatwe ani oczywiste. Starał się najpierw o uzyskanie pozycji akademickiej na Uniwersytecie Warszawskim, w tamtejszej Szkole Nauk Politycznych, korzystając z poparcia prof. Oskara Haleckiego, lecz okazało się to nieskuteczne. Kontynuując pisanie licznych tekstów naukowych i publicystycznych, zaczął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim jako lektor języka czeskiego i słowackiego, a wreszcie zaczął prowadzić wykłady na temat historii Bałkanów w Szkole Nauk Politycznych UJ (SNP UJ 1920–1949). Szkoła, afiliowana przy Wydziale Prawa UJ, kontynuowała tradycje wcześniejszej placówki, w pełni prywatnej Polskiej Szkoły Nauk Politycznych (PSNP 1911–1914). Obie instytucje łączyła osoba ich założyciela i wieloletniego dyrektora, profesora prawa narodów i prawa politycznego – Michała Rostworowskiego. Szkołę tę reaktywowali w dwudziestoleciu międzywojennym „prawnicy”, ale przedstawiciele Wydziału Filozoficznego byli drugą co do liczebności grupą profesorów SNP UJ. Uczeń mający znaczący wpływ na przebieg kariery naukowej młodego

Henryka Batowskiego, tacy jak Józef Feldman, Jan Dąbrowski czy Władysław Konopczyński (po II wojnie światowej), byli aktywnymi wykładowcami tej szkoły. W latach trzydziestych następował na terenie Rzeczypospolitej proces specjalizacji placówek politologicznych i w Krakowie zaplanowano rozbudowę problematyki związanej z krajami naddunajskimi i bałkańskimi. Koncepcja ta była zbieżna z postulatami i zainteresowaniami badawczymi Batowskiego, któremu pismem z 25 kwietnia 1938 roku zaproponowano prowadzenie wykładu poświęconego właśnie problematyce bałkańskiej.

W roku 1938/1939 był to wykład „Cechy ogólne świata bałkańskiego. Charakterystyka współczesnego życia politycznego poszczególnych państw bałkańskich”. W swojej odpowiedzi do władz szkoły zaproponował, że gdyby w następnym roku otrzymał możliwość uczenia w wymiarze 20 godzin, to skoncentrowałby się już nie na Bułgarii i Jugosławii, lecz – przede wszystkim – na Albanii, Grecji, Rumunii i Turcji. Na rok 1939/1940 proponował w liście z 10 maja 1939 roku wykład o Europie Wschodniej i wykład: „Bałkańskie zagadnienia. Część II: Rumunia, Albania, Turcja europejska”. Przygotował skrypt „Zagadnienia bałkańskie 1939”. Planował także seminarium dotyczące kwestii politycznych, geograficznych i kulturalnych.

W latach przedwojennych działał na rzecz uzyskania habilitacji, spotykając się czasem ze znanymi już z czasu UJK zarzutami o zbyt publicystyczne ujmowanie wątków stanowiących znaczną część jego dorobku. Publikował coraz bardziej znaczące dzieła, np. książkę *Mickiewicz a Słowianie do roku 1840* (Lwów 1936, 204 ss.), która mogła być habilitacją. Ta praca została jednak poddana krytyce ze strony prof. Aleksandra Brücknera jako nic niewnosząca do nauki. Krytycznie odnieśli się do niej również prof. Stanisław Pigoń i prof. Stefan Kołaczkowski. Z tego powodu Batowski zdecydował się w 1937 roku podjąć działania na rzecz uzyskania habilitacji w zakresie nauk historycznych. Oceniającym jego dorobek w zakresie historii nowożytnej Słowian był prof. Władysław Konopczyński. Pierwotnie Batowski planował napisanie pracy o wschodniej i słowiańskiej polityce księcia Adama Czartoryskiego. W lipcu 1937 roku przedstawił jednak Konopczyńskiemu pracę *Państwa bałkańskie 1800–1923. Zarys historii dyplomatycznej i rozwoju terytorialnego* (Kraków 1936, 327 ss.). Ocenili ją pozytywnie prof. Konopczyński i życzliwy Batowskiemu prof. Józef Feldman, a przeciwnikiem był prof. Jan Dąbrowski, co autor rozprawy wiązał z jego madziarofilstwem, choć padały ze strony krytyka pewne metodologiczne zarzuty. Za radą swych popleczników i uwzględniając argumenty krytyków, zdecydował się nie przedstawić tej syntezy i w rezultacie przedłożył pracę *Podstawy sojuszu bałkańskiego 1912 r. Studium z historii dyplomatycznej 1806–1912* (Kraków 1939, X + 166 ss.). Warunki okazały się sprzyjające: w roku akademickim 1938/1939 rektorem UJ był prof. Lehr-Spławiński, a dziekanem Wydziału Filozoficznego – prof. W. Konopczyński, który prowadził przewód. Wykład habilitacyjny Henryka Batowskiego miał tytuł: „Albania w polityce Włoch zjednoczonych”. Pracę bardzo wysoko ocenili

profesorowie Semkowicz i Feldman, ale prof. Dąbrowski nadal wskazywał, że poza dwoma książkami większość dorobku stanowiły prace publicystyczne lub historycznoliterackie (np. *Mickiewicz a Słowianie do roku 1840*, Lwów 1936, 204 ss.). Batowski napisał w tym okresie także rozdział *Zarys dziejów Słowacji w ostatnim dwudziestoleciu (1918–1937)* zamieszczony w pracy *Słowacja i Słowacy* pod redakcją Władysława Semkowicza (Kraków 1938, s. 119–195). Mimo wspomnianych sporów 23 czerwca 1939 roku Rada Wydziału Filozoficznego przyjęła habilitację, lecz z powodu wojny została ona zatwierdzona przez Senat UJ i ministerstwo dopiero 1 czerwca 1946 roku.

Wojna przeszkodziła Batowskiemu w kontynuowaniu procesu rozbudowywania licznych już związków z międzynarodowym środowiskiem naukowym w obrębie nauk historycznych czy w zakresie slawistyki. Jako wykładowca w Szkole Nauk Politycznych nawiązywał kontakty m.in. z ośrodkami politologicznymi, w tym z Instytutem Wyższych Studiów Międzynarodowych uniwersytetu w Paryżu. Proponował równocześnie reformę SNP w celu stworzenia odrębnych studiów z zakresu Europy naddunajskiej i Południowo-Wschodniej. Na wiosnę 1939 roku, gdy po zajęciu Czech i Moraw przez wojska hitlerowskie do Polski zaczęli napływać uchodźcy i ochotnicy do Legionu Czechosłowackiego gen. Prchali i ppłk. Svobody, Batowski zaangażował się w prace na rzecz tworzenia legionu. Tuż przed wojną przygotowywał wykłady dla Towarzystwa Wiedzy Wojskowej i podjął współpracę z MSZ oraz z organizacjami działającymi na rzecz obrony ojczyzny. Okazywał wówczas szacunek dla Józefa Becka, wysyłając mu swoje wspomniane wyżej większe publikacje. Jego powojenny dorobek był już bardzo krytyczny wobec polityki ostatniego ministra spraw zagranicznych II RP. W erudycyjnych tekstach z ostatnich miesięcy przedwojennych Batowski krytycznie oceniał aktywność Niemiec na Bałkanach i słabość Polski w budowaniu sojuszu antyniemieckiego. Jego teksty podejmowały sprawy wszystkich państw tego regionu. Dynamika wydarzeń w państwach i relacjach między nimi była przedmiotem analizy. Rozmawiał z osobistościami z życia politycznego i badaczami z wielu krajów, np. w Warszawie spotkał w lipcu 1939 roku króla Albanii, po jego wypędzeniu z tego kraju przez Włochów. Początek wojny zastał Batowskiego w Krakowie. Uczony zgłosił się do Okręgu Korpusu VI. Profesora wysłano do Warszawy, lecz jadący tam pociąg został zbombardowany w październiku 1939 roku, co uniemożliwiło realizację celu podróży. W czasie ewakuacji Krakowa dotarł do Polesia, gdzie na krótki czas dołączył do Grupy Operacyjnej gen. Franciszka Kleeberga. Po zakończeniu działań wrócił do Krakowa.

Dnia 6 listopada 1939 roku został w czasie niestawnej Sonderaktion Krakau wraz z innymi pracownikami UJ i Akademii Górniczej aresztowany i wywieziony do obozu w Sachsenhausen, a następnie do Dachau. Znał wiele języków, pełnił więc funkcję tłumacza, pomagając wielu uwięzionym, wygłaszał także pogadanki o sprawach bałkańskich. Po dwóch latach wraz dużą grupą został zwolniony i powrócił do Krakowa 28 grudnia 1941 roku. W 1942 roku podjął pracę w ra-

mach tajnego nauczania, najpierw w formie samorzutnie organizowanego seminarium, a następnie w Szkole Nauk Politycznych UJ, której kierownikiem został w 1944 roku na polecenie tajnych władz UJ (prof. Mieczysława Małeckiego). Działał w porozumieniu z prof. Maciejem Starzewskim. Szkoła podjęła działalność z sześcioma wykładowcami w październiku 1944 roku. Batowski wykładał tam „Wstęp do nauki o stosunkach międzynarodowych”. Napisał w tym okresie kilkanaście poważnych rozpraw poświęconych sprawom Słowiańszczyzny i Bałkanów. W czasie wojny pracował oficjalnie jako tłumacz języków słowiańskich w żeńskiej Szkole Handlowej. Jak pisał, po wojnie Wydział Prawa wznowił działania szkoły, nie korzystając z dokonania prof. Małeckiego. Batowski nie brał więc udziału w inauguracji pierwszego roku akademickiego po wojnie, która odbyła się 4 listopada 1946 roku z udziałem JM Rektora UJ prof. dr. Franciszka Waltera, nowego dyrektora szkoły prof. Ludwika Ehrlicha, byłego dyrektora SNP prof. dr. Zygmunta Sarny i Ottona Beiersdorfa, przewodniczącego Koła Uczniów i Absolwentów Szkoły Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1938 i w 1946/1947 roku.

Po wojnie Batowski kontynuował pracę na UJ jako docent na Wydziale Humanistycznym, działając aktywnie w ruchu na rzecz przyjaźni narodów słowiańskich. Pełnił m.in. funkcję przewodniczącego Komitetu Słowiańskiego w Polsce, a w latach 1946–1951 redaktora „Życia Słowiańskiego”. Od 1 października 1951 roku został zmuszony w ramach politycznych czystek do podjęcia pracy jako kontraktowy profesor nadzwyczajny w Katedrze Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadził też wykłady w Instytucie Spraw Międzynarodowych w Warszawie. W tych latach nie było warunków do rozwijania badań ani publikowania, dopiero w połowie lat pięćdziesiątych włączył się do obchodów 100-lecia śmierci Mickiewicza, publikując na temat wieszca trzy książki (w tym *Legion Mickiewicza w kampanii włosko-austriackiej 1848 roku*, Warszawa 1956, 223 ss.) i liczne artykuły. W listopadzie 1956 roku mógł powrócić na UJ i został profesorem nadzwyczajnym, obejmując kierownictwo Zakładu Historii Europy Wschodniej i Słowiańszczyzny XIX wieku w ramach Katedry Historii Powszechnej Najnowszej UJ kierowanej przez prof. Kazimierza Piwarskiego. W roku 1967 został profesorem zwyczajnym oraz kierownikiem Katedry Historii Powszechnej Najnowszej, którą kierował aż do przejścia na emeryturę w 1977 roku. Prowadził wówczas bardzo rozległe badania naukowe, także w ośrodkach zagranicznych, np. w Londynie w Instytucie Sikorskiego i innych stolicach europejskich. Przez wiele lat wykładał w Genewie w Instytucie Studiów Międzynarodowych oraz na uniwersytetach amerykańskich. Był znany i ceniony na świecie.

Od końca lat pięćdziesiątych mógł powrócić do swych zainteresowań historią powszechną. Jest autorem wielkiej liczby prac dotyczących historii stosunków międzynarodowych, historii stosunków dyplomatycznych, ze szczególnym uwzględnieniem Europy Południowej i Środkowej. Wymieńmy niektóre: *Kryzys dyplomatyczny w Europie. Jesień 1938–wiosna 1939* (Warszawa 1962, 392 ss.);

Ostatni tydzień pokoju (Poznań 1964, 262 ss.); *Pierwsze tygodnie wojny. Dyplomacja zachodnia do połowy września 1939 r.* (Poznań 1967, 311 ss.); *Austria i Sudety 1919–1938. Zabór Austrii i przygotowanie agresji na Czechosłowację* (Poznań 1968, 334 ss.); *Agonia pokoju i początek wojny (sierpień–wrzesień 1939)* (Poznań 1969, 501 ss.); *Dyplomacja niemiecka 1919–1945. Zarys informacyjny* (Katowice 1969, 86 ss.); *Wojna i dyplomacja 1945* (Poznań 1972, 248 ss.); *Zdrada monachijska. Sprawa Czechosłowacji i dyplomacja europejska w roku 1938* (Poznań 1973, 329 ss.); *Rok 1940 w dyplomacji europejskiej* (Poznań 1981, 379 ss.); *Walka dyplomacji hitlerowskiej przeciw Polsce 1939–1945* (Kraków 1984, 207 ss.); *Z dziejów dyplomacji polskiej na obczyźnie (wrzesień 1939–lipiec 1941)* (Kraków 1984, 453 ss.); *Między dwiema wojnami 1919–1939. Zarys historii dyplomatycznej* (Kraków 1988, 547 ss.); *Polska dyplomacja na obczyźnie 1939–1941* (Kraków 1991, 501 ss.); *Niedoszła Biała Księga z roku 1940. Rozprawa źródłoznawcza* (Kraków 1993, 90 ss.); *Zachód wobec granic Polski 1920–1940* (Łódź 1995, 234 ss.). W 1982 roku powtórnie wydał poszerzoną wersję pracy *Rozpad Austro-Węgier 1914–1918. Sprawy narodowościowe i działania dyplomatyczne* (Wrocław–Kraków–Warszawa, 268 ss.). Olbrzymi jest też wkład prof. Batowskiego w zbiorowej pracy *Atlas historyczny świata* (Wrocław, wiele wydań, ostatnie w 1998 r.) – opracował tam wiele map. Nieprzemijającą wartość ma *Słownik nazw miejscowości Europy Środkowej i Wschodniej XIX i XX wieku. Współczesne i historyczne nazwy miast i innych najważniejszych miejscowości w 24 językach* (Warszawa 1964, XLIUV + 86 ss.). Oprócz tego opublikował kilkadziesiąt artykułów naukowych w czasopiśmie zagranicznych i polskich. Był bardzo ceniony w świecie, aktywnie uczestniczył w międzynarodowym życiu naukowym, w tym w pracach Association Internationale d’Histoire Contemporaine de l’Europe, Committee d’Histoire de la Deuxieme Guerre Mondiale, Commission of History of International Relations. Był wykładowcą na wielu uniwersytetach w Europie i w USA. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych zaangażował się w reaktywowanie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Był jej członkiem rzeczywistym i pierwszym przewodniczącym Komisji Środkowoeuropejskiej. Zorganizował w PAU konferencję poświęconą wydarzeniom 17 września 1939 roku (publikacja pokonferencyjna *17 września 1939...*, red. Henryk Batowski, Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, t. 78, Kraków 1994, 252 ss.). W 90. rocznicę jego urodzin w Collegium Maius UJ wręczono jubilatowi księgi pamiątkowe napisane przez jego przyjaciół i uczniów. Został udekorowany Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski. Otrzymał także najwyższe odznaczenia jugosłowiańskie (Order Sztandaru ze Złotym Wieńcem i Gwiazdę ze Złotym Wieńcem), czechosłowackie (Order Białego Lwa), bułgarskie (Order Cyryla i Metodego) i chorwackie (Order Klasy Chorwackiej Jutrzenki) oraz medal Czeskiej Akademii Nauk.

Henryk Batowski to uczony o wielkim dorobku, którego w ciągu długiego życia dotknęły konsekwencje tragicznych doświadczeń narodu polskiego. Nie pozostały one bez wpływu na sposób myślenia i ocenę tego, co mógł zrobić, na

co mógł sobie pozwolić jako autor pragnący dzielić się swą olbrzymią wiedzą na temat dyplomacji XX wieku. Książka *Między dwiema wojnami* powstawała w czasach, gdy warunki tworzenia, a więc swoboda dostępu do pewnych zasobów archiwalnych i materiałów, oraz możliwości publikowania były diametralnie inne niż dziś. Powiedzmy wprost: wywierały znaczny wpływ na stan polskiej historiografii. Mimo to mogła się ona szczyścić dziełami wybitnymi, które konfrontowane z dorobkiem światowym zyskiwały najwyższe oceny i stawały się jego częścią.

BIBLIOGRAFIA

AAN, Podyplomowe Studium Służby Zagranicznej.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akta osobowe, H. Batowski – 28.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akta Szkoły Nauk Politycznych – SNP 2, 9, 10.

Batowski H., *Szkoła Nauk Politycznych UJK w tajnym nauczaniu w książce Ne cedat Academia* [w:] *Kartki z dziejów tajnego nauczania w Uniwersytecie Jagiellońskim 1939–1945*, oprac. M. i A. Zarębowie, Kraków 1978.

Dziewięćdziesięciolecie prof. Henryka Batowskiego, „Alma Mater” 1997, nr 5.

Gawęda S., *Uniwersytet Jagielloński w okresie okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, ZNUJ, „Prace Historyczne”, z. 58.

Grudzień S., *Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia okresu międzywojennego w działalności i piśmiennictwie Henryka Batowskiego w latach 1925–1939*, praca doktorska obroniona na Wydziale Historycznym UJ w 2009 roku.

Gwiazdomorski J., *Wspomnienia z Sachsenhausen. Dzieje uwięzienia profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego 6 XI 1939–9 II 1940*, Kraków 1969.

Hajdukiewicz L., *Wyrok na Uniwersytet Jagielloński*, Kraków 1989.

Jubileusz 90-tych urodzin Profesora Henryka Batowskiego, „Acta Universitatis Iagellonica” 1997, 14, nr 10.

Mania A., *Wstęp do II wydania książki prof. Henryka Batowskiego* [w:] *Między dwiema wojnami 1919–1939*, Wydawnictwo Literackie, Kraków.

Michalewicz J., *Relacje pracowników Uniwersytetu Jagiellońskiego o ich losach osobistych i dziejach uczelni w czasie II wojny światowej*, Kraków 2005.

Patek A., *Jubileusz dziewięćdziesięciolecia Profesora Henryka Batowskiego*, „Studia Historyczne” 1997, z. 4, s. 621–623.

Podstępne uwięzienie profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Górniczej (6 XI 1939). Dokumenty, oprac. J. Buszko, Kraków 1995.

Pułaski M., *Henryk Adam Batowski 1907–1999* [w:] *Złota Księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000.

Sprawozdania Koła Uczniów i Absolwentów Szkoły Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, Polska Szkoła Nauk Politycznych w Krakowie, lata: 1923,

1925/1926, 1926/1927, 1927/1928, 1928/1929, 1929/1930, 1933/1934, 1934/1935, 1935/1936, 1936/1937, 1937/1938, 1946/1947.

Spuścizna Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności.

Stawowy-Kawka I., *In memoriam. Profesor Henryk Adam Batowski 12 V 1907–25 III 1999* [w:] *Studia nad współczesnymi językami i literaturami południowo- i zachodniosłowiańskimi*, red. nauk. W. Lubaś i M. Balowski.

Sylwetka Jubilata [w:] *Z dziejów Europy Środkowej w XX wieku. Studia ofiarowane Henrykowi Batowskiemu w 90. rocznicę urodzin*, Kraków 1997.

Urbańczyk S., *Uniwersytet za kolczastym drutem (Sachsenhausen – Dachau)*, Kraków 1973.

Włodarski B., *Szkoła Nauk Politycznych UJ 1920–1949*, praca doktorska obroniona w Instytucie Nauk Politycznych UJ w 2009 roku.

Wykaz najważniejszych publikacji historycznych prof. dra hab. Henryka Batowskiego, oprac. I. Stawowy-Kawka [w:] *Z dziejów Europy Środkowej w XX wieku*.

Zgórniak M., *Profesor Henryk Adam Batowski (12 V 1907–25 III 1999)*, „Kwartalnik Historyczny”, R. CVI, 1999, 3.

Andrzej Mania